

Handläggare
Kristina Björkegren Linder
Telefon: 08-50833890

Till
Utbildningsnämnden
2024-02-22

För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)

Remiss från kommunstyrelsen, dnr. KS 2023/1359

Förvaltningens förslag till beslut

1. Utbildningsnämnden godkänner utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har remitterat ”För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)” till utbildningsnämnden för yttrande. Utredningen har haft i uppdrag att se över och föreslå åtgärder för att öka kvaliteten i vården när barn och unga placeras i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård och boende (HVB), inklusive särskilda ungdomshem, med stöd av socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Utredningen behandlar främst socialnämnders och myndigheters ansvarsområden men en del i uppdraget har bestått i att analysera vad som krävs för att placerade barn och unga ska få en väl fungerande skolgång. Vidare lyfter utredningen en rad åtgärder som syftar till att stärka gruppens skolgång, bland annat obligatoriska kunskapsbedömningar, utökade hälsobesök, underrättelseskyldighet för socialnämnden och förslag till särskilda uppdrag åt Skolverket och SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten).

Utbildningsförvaltningen ställer sig bakom utredningens förslag i stort. I vissa delar, framför allt i de avsnitt som rör elevgruppens rätt till stöd, anser förvaltningen att förslagen bör utvecklas och förtydligas.

Förvaltningen saknar även en diskussion om att erbjuda målgruppen distans- och fjärrundervisning. Här skulle förvaltningen gärna se en uppmjukning av de snäva reglerna som skulle kunna komma placerade barn och unga till gagn.

Utbildningsförvaltningen föreslår att utbildningsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen

Bakgrund/Ärendet

Kommunstyrelsen har remitterat ”För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)” till utbildningsnämnden för yttrande. Utredningen har haft i uppdrag att se över och föreslå åtgärder för att öka kvaliteten i vården när barn och unga placeras i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård och boende (HVB), inklusive särskilda ungdomshem, med stöd av socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Merparten av förslagen i betänkandet rör socialtjänsten och myndigheters ansvarsområden. Då de placerade barnens livssituation och hela vårdkedjan tydligt varit i fokus har en del i uppdraget bestått i att analysera vad som krävs för att placerade barn och unga ska få en väl fungerande skolgång. Det är, konstaterar utredningen, känt att barn och unga som är placerade i samhällets vård har lägre utbildningsresultat än andra barn och unga i samma åldrar. Placerade barns utbildning är också, konstaterar utredningen vidare, ett område där det, till skillnad från i många andra delar av samhällsvården, finns väl dokumenterade resultat. Det är också känt att goda skolresultat är en viktig, kanske den viktigaste, skyddsfaktorn för placerade barn och unga.

Samhället har alltså mycket att vinna på att vidta åtgärder för att åstadkomma en förbättring av placerade barns skolresultat. I betänkandet lyfts en rad åtgärder som syftar till att stärka gruppens skolgång; obligatoriska kunskapsbedömningar, utökade hälsobesök, underrättelseskyldighet för socialnämnden och särskilda uppdrag till Skolverket och SPSM.

Utredningen konstaterar att det alltför ofta förekommer att placerade barn och unga får vänta i veckor, ibland månader, innan de får börja på en ny skola. Oftast, menar utredarna vidare, beror detta på att socialnämnden prioriterat omsorgsperspektivet och velat låta barnet eller ungdomen vänja sig vid sin nya placering. Detta är, menar utredarna vidare, olyckligt då det finns mycket kunskap om att en väl fungerande skolgång är såväl nyckeln till en lyckad placering som en av de viktigaste skyddsfaktorerna. Utredningen föreslår därför att socialnämnderna i landets kommuner senast inom en vecka från det vård har inletts ska underrätta ansvarig nämnd om att en skolpliktig elev har behov av utbildningsplats. Underrättelseskyldigheten föreslås gälla vid varje ny placering, undantaget om

barnet inte behöver byta skola eller om socialnämnden har kännedom om att en utbildningsplats är ordnad.

Utredningen föreslår även att det införs en bestämmelse om obligatorisk kunskapsbedömning av barn och unga i samhällsvård. Trots att det finns en stark reglering i skollagen om rätt till stöd i olika former har, menar utredarna vidare, barn och unga i samhällsvård fortfarande mycket svaga skolresultat jämfört med andra barn och unga. För att säkerställa att det placerade barnet fortsätter att få sitt stödbehov tillgodosett bör det även vid byte av skola eller skolgång göras en ny bedömning.

Syftet med bedömningen är att förebygga att eventuella kunskapsluckor och särskilda behov av stöd missas eller tar för lång tid att uppmärksamma. En sådan kunskapsbedömning behöver dokumenteras så att den följer med barnet vid eventuella skolbyten. Då barn och unga i samhällsvård kan behöva byta skola ofta och med kort varsel och i alla åldrar är det mycket svårare för skolan att bli varse om de särskilda behov som barnet eller den unge kan ha. Utredningen menar att, för att säkerställa en väl fungerande skolgång för barn och unga i samhällsvård, att det är nödvändigt att införa en särskild garanti för dem som innebär att en kunskapsbedömning ska genomföras oavsett om skolan har fått en indikation på att eleven kanske inte kommer att nå målen. Den särskilda bedömningen ska, föreslår utredningen vidare, göras i alla ämnen. Utredningen vill även införa en bestämmelse om att socialnämnden ska underrätta rektor om behovet av en särskild kunskapsbedömning. För att skolan ska kunna genomföra den skyldighet till obligatorisk kunskapsbedömning som utredningen föreslår så måste socialnämnden underrätta skolan om att behovet av en sådan bedömning finns. Även om barnet inte byter skola vid placeringen ska en sådan bedömning av kunskaper genomföras eftersom det är vanligt att barn som är i behov av att vårdas utanför det egna hemmet ofta inte har fått sina behov när det gäller utbildning tillgodosedda.

Varje elev i grundskolan, anpassade grundskolan och specialskolan ska erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven ska dessutom mellan hälsobesöken erbjudas undersökning av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller. Varje elev i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska erbjudas minst ett hälsobesök som innefattar en allmän hälsokontroll för att identifiera oupptäckta funktionssvårigheter, sjukdomar och andra hälsoproblem, men kan även ses som en särskild arbetsform med både hälsoövervakande och hälsofrämjande funktioner. I hälsobesöken ingår att bedöma

elevens allmänna hälsotillstånd, tillväxt, utveckling och inläring. Målet är att tidigt upptäcka elever i behov av stöd eller insatser i något avseende genom att snabbt identifiera tecken på ohälsa och utvecklingsavvikelse eller riskfaktorer som kan ha betydelse för den fortsatta hälsan och utvecklingen. Även i arbetet med att upptäcka risker för mobbning kan hälsobesöken ha betydelse.

Tidigare utredningar har konstaterat att många placerade barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet inte fått ta del av den allmänna hälsovård som är till för alla barn trots att de erbjuds hälsobesök i skolan. Då det varierar från skola till skola när hälsobesöken genomförs och barn och unga i samhällsvård byter skola i mycket högre utsträckning än andra barn och unga finns det en överhängande risk att de faller mellan stolarna och inte får de hälsobesök som de har rätt till. Utredningen anser därför att det även behöver säkerställas att barn och unga erbjuds hälsobesök när samhällsvården inleds. Det innebär att den som ansvarar för elevhälsan, huvudmannen för skolan, behöver ta reda på om barnet eller den unge har fått de hälsobesök de har rätt till och erbjuda ett sådant vid behov.

Avslutningsvis föreslår utredningen att samhällsplacerade unga som inte går i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan ska ges möjlighet till kompletterande utbildning. Utredarna menar att nuvarande skrivningar är föråldrade och visar på att samhället har låga förväntningar på placerade barn och ungas skolresultat. De allra flesta ungdomar genomgår gymnasiet, vilket i regel förväntas för framtida möjligheter till förvärvsarbete och annan utbildning. Sedan skolplikten upphört ska unga i samhällsvård i första hand erbjudas förutsättningar att genomgå en gymnasieutbildning eller att vid behov komplettera grundskolebetygen så att de får gymnasiebehörighet. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen i 3 kap. 7 § SoF justeras till att den som vårdas i ett familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende och vars skolplikt har upphört och som inte får utbildning i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan bör vid behov ges möjlighet till kompletterande utbildning.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom grundskoleavdelningen i samverkan med gymnasieavdelningen.

Ärendet kommer att behandlas i samverkan med de fackliga organisationerna den 13 februari 2024. Funktionshindersrådet kommer att få möjlighet att behandla ärendet vid sammanträdet den 14 februari 2024.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Statistik från Socialstyrelsen visar att ungefär fem procent av alla barn upp till tjugo års ålder har varit i samhällsvård någon gång under sin uppväxt. Drygt 19 000 barn vårdas årligen i familjehem. Eftersom elever som klarar sig dåligt i skolan är en högriskgrupp för flera psykosociala problem, till exempel självmordsbeteende, missbruk, kriminalitet och tonårsföräldraskap är det viktigt att alla barn och unga i samhällsvård så tidigt som möjligt får stöd i sin skolgång.

Det finns, enligt utredningen inga uppgifter om hur många barn och unga i samhällsvård som får extra anpassningar eller särskilt stöd men det finns inget som talar för att situationen är bättre för dem än för andra barn eller unga.

Avsaknad av information om tidigare skolgång

Rektorer och annan skolpersonal lyfter fram att det ofta saknas information och dokumentation om tidigare skolgång för barn som placeras i samhällsvård. Det gör det svårt för den mottagande skolan att veta hur barnets eventuella stödbehov ser ut. Det är inte ovanligt att barnet hinner omplaceras igen innan skolan hinner uppmärksamma att barnet har behov av extra anpassningar eller särskilt stöd. Det förekommer också att skolan inte får veta att barnet eller den unge är i samhällsvård alls, eller får kännedom om det först efter lång tid och är därmed omedvetna om att barnet eller den unge med stor sannolikhet har behov av stöd för sin skolgång.

Obligatorisk kunskapsbedömning

För att säkerställa att det placerade barnet fortsätter att få sitt stödbehov tillgodosett bör det, anser utredningen, även vid byte av skola eller skolgång göras en obligatorisk kunskapsbedömning för barn som placeras i samhällsvård. Förslaget är, enligt förvaltningens mening, vällovtligt men inte helt oproblemiskt. Rätten till stöd samt hur stödet ska organiseras är redan reglerat i skollagen. Att införa ytterligare en reglering i detta sammanhang riskerar alltså att reglera något som redan är reglerat, vilket inte bara leder till ytterligare administrativa uppgifter för skolor och skolhuvudmän, det skapar också en otydlighet i lagstiftningen runt rätten till stöd. Lämpligare vore i så fall att tydliggöra den avlämnande skolans ansvar enligt gällande befintliga regleringar, 3 kap. 12§ att avlämnande skola ska lämna över sådana uppgifter som behövs för att underlätta övergången för eleven.

Mallar för överlämningsunderlag och skoldokumentation

Av 6 kap. 17§ skolförordningen framgår att ett avgångsbetyg ska utfärdas om en elev slutar på en skola utan att ha fått slutbetyg och

vad intyget ska innehålla, som till exempel uppgifter om de ämnen som eleven undervisats i, senaste betyg i ämnen och antal timmar undervisningstid. För elever som går ett introduktionsprogram i gymnasieskolan är det reglerat i 8 kap. 20 § att om en elev som inom ramen för ett introduktionsprogram läst grundskoleämnena utan att få godkänt betyg ska få en skriftlig bedömning av sin kunskapsutveckling i varje sådant ämne. Detsamma gäller om eleven läst gymnasieämnena utan att få godkänt betyg. Vidare regleras i 22 § att en elev som avbryter sin utbildning på ett introduktionsprogram eller inte når målen för utbildningen enligt sin individuella studieplan ska få en sammanställning av vilka delar av utbildningen eleven har fullföljt jämfört med sin individuella studieplan. Här skulle förvaltningen gärna se att skolmyndigheterna fick i uppdrag att ta fram mallar för överlämningsunderlag och skoldokumentation i samband med placering av barn och unga i samhällsvård. Många skolor är inte vana vid att ta emot placerade barn och skulle vara behjälpta av ett sådant material.

Fjärr- och distansundervisning

Förvaltningen noterar att möjligheten att erbjuda elever i samhällsvård fjärr- eller distansundervisning under en övergångsperiod, till exempel när eleven är omhändertagen men ännu inte riktigt ”landat” i det nya hemmet, inte tas upp i betänkandet. Dagens teknikmöjligheter skulle kunna användas för att erbjuda eleverna undervisning kontinuerligt, antingen av den avlämnande skolan eller av den mottagande skolan. Det skulle dock i så fall behövas en lagändring då dagens reglering om fjärr- och distansundervisning är mycket snäv. Förvaltningen tror att en uppmyckad lagstiftning skulle kunna vara till stor nytta för den aktuella elevgruppen. I utredningen beskriver intervjuade barn och unga att de ofta inte ens packar upp i avvaktan på ny placering. I dialog med socialsekreterare beskriver många placerade barn och unga att de inte tycker att det är någon vits att lägga tid på studierna då de måste börja om varje gång de byter skola. Möjlighet till fjärr- och distansundervisning tillsammans med reglerad skoldokumentation från avlämnande skola skulle också kunna minska behovet av den föreslagna obligatoriska kunskapsbedömningen.

Skyldighet för socialnämnd att underrätta ansvarig nämnd

Utredningen föreslår en skyldighet för socialnämnden att underrätta ansvarig nämnd om behov av skolplats. Underrättelsen ska ske snarast och senast inom en vecka från det att vård har inletts i ett familjehem, i ett stödboende eller i ett hem för vård eller boende. Förvaltningen anser att förslaget är bra men behöver kompletteras. Utbildningsförvaltningens erfarenhet är att många elever i samhällsvård hamnar i en annan kommun medan hemkommunen

fortfarande har kvar ansvaret, det vill säga eleven folkbokförs inte där eleven placerats. Det som oftast gör att det tar lång tid för eleven att få en ny skolplacering i gymnasieskolan är att placerande kommun och den nya skolhuvudmannen inte kommer överens om betalningen för utbildningsplatsen. För vissa gymnasieutbildningar finns det inga riktlinjer mer än att kommunerna ska komma överens. Det brukar ta lång tid, vilket i slutändan drabbar eleven. Förvaltningen ser ett behov av reglering för dessa fall. Förvaltningen skulle gärna se att socialnämnden också informerade den avlämnande skolan om att eleven placerats i samhällsvård så att eleven skrivs ut och en överlämning mellan skolorna kan initieras skyndsamt.

Möjlighet till kompletterande utbildning när skolplikten upphört
Utredningen föreslår vidare en ändring i Socialtjänstförordningen om att den som placerats i samhällsvård och vars skolplikt har upphört och som inte får utbildning i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan bör ges möjlighet till kompletterande utbildning. I annat fall bör möjlighet ges till sådan arbetsträning som ökar möjligheterna till att få anställning eller yrkesutbildning. Förvaltningen ställer sig frågande till utredningens förslag. Det finns redan en reglering om detta och det finns inga andra reglerade skolformer som skulle kunna utgöra ”kompletterande utbildning”. Unga vuxna har, under vissa förutsättningar, möjlighet att delta i utbildningar på Komvux eller inom folkhögskolan, men det är redan reglerat i 29 kap. 9§ skollagen att kommuner har ett aktivitetsansvar för ungdomar, så kallat KAA. Det kommunala aktivitetsansvaret innebär att hemkommunen löpande under året ska hålla sig informerad om hur de ungdomar under 20 år i kommunen är sysselsatta som inte går i gymnasieskolan. Dessa ska erbjudas lämpliga individuella åtgärder. Åtgärderna ska i första hand syfta till att motivera den enskilde att påbörja eller återuppta en utbildning. I annat fall erbjuds dessa ungdomar ofta praktikplats eller jobb i samarbete med arbetsförmedlingen eller socialtjänsten.

Konsekvenser för barns rättigheter samt jämställdhetsanalys
Då ärendet är svar på en remiss från kommunstyrelsen gör förvaltningen ingen egen analys av ärendets konsekvenser för jämställdhet eller för barns rättigheter. Förvaltningen förutsätter att en sådan analys vid behov görs av kommunstyrelsen i den fortsatta hanteringen av ärendet.

Förslag till beslut

Utbildningsförvaltningen föreslår att utbildningsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Lena Holmdahl
Utbildningsdirektör
Utbildningsförvaltningen

Peter Bragner
Grundskoledirektör
Utbildningsförvaltningen

Bilagor

För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) volym 1 och 2

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Joachim Håkansson, Tillförordnad utbildningsdirektör	2024-02-14